

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра логопедії та спеціальних методик

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ЗАСТОСУВАННЯ ВІЗУАЛЬНО-РИТМІЧНИХ РЯДІВ У
ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ З ДОШКІЛЬНИКАМИ»**

Виконала:

студентка групи KorLs1-M20z
спеціальності 016 Спеціальна освіта.
Логопедія. Спеціальна психологія
Лукашук Галина Василівна

Науковий керівник:

Мілевська О.П., кандидат пед. наук,
доцент, доцент кафедри логопедії та
спеціальних методик

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ У ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ ВІЗУАЛЬНО- РИТМІЧНИХ РЯДІВ.....	8
1.1. Характеристика ритмічної здібності та процесу становлення ритмічних умінь у дошкільників.....	8
1.2. Специфіка опанування ритмічних умінь дошкільниками з порушеннями мовлення.....	16
1.3. Технології логопедичної роботи з формування моторного та мовленнєвого ритмів.....	22
РОЗДІЛ ІІ. ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ СФОРМОВАНОСТІ МОВЛЕННЄВОГО І МОТОРНОГО РИТМІВ У ДОШКІЛЬНИКІВ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ.....	32
2.1. Обґрунтування методики проведення констатувального експерименту.....	32
2.2. Аналіз отриманих результатів.....	43
РОЗДІЛ ІІІ. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ВІЗУАЛЬНО - РИТМІЧНИХ РЯДІВ У ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ З ДОШКІЛЬНИКАМИ.....	53
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71

ВСТУП

Актуальність дослідження. Логопедична допомога дітям дошкільного віку покликана мінімізувати або усунути прояви мовленнєвого недорозвитку та, на цій основі, нормалізувати умови соціально-мовленнєвої взаємодії, пізнавальної діяльності та забезпечити підготовку до засвоєння грамоти.

Важливими аспектами цієї підготовки, передусім, є корекція порушень вимови, фонематичного слуху, лексико-граматичних умінь, мовленнєво-смыслових операцій. Не залишаються поза увагою фахівців-логопедів і базові функції, які становлять психофізіологічну основу мовленнєвої діяльності. До таких функцій відносяться ритмічні, які також вважаються базовими універсальними властивостями людини.

Ритмічна здібність займає важливе місце у розвитку дитини. Рухова активність дитини, починаючи з немовлячого віку, підпорядкована певним ритмам; під час лепету проявляються ритмічні повтори спочатку однорідних, а потім й різнорідних складів; у ранньому віці дитина ритмічно махає руками, стукає іграшкою тощо та активно реагує на зовнішній ритм (музичний), піддаючись м'язовим реакціям. Наукові дослідження В. Тарасун, Т. Дегтяренко, Н. Бабич, З. Ленів, А. Sollberg, S. Kirschner, M. Tomasello, W. Fitch та ін.) свідчать про те, що в основі мовленнєвих здібностей, як і художніх та музичних, лежать почуття ритму та ритмічні здібності. Мовлення загалом є ритмізованою діяльністю, а мовленнєвий ритм вважають найбільш складним видом ритмічної активності центральної нервової системи (О. Березан, О. Прокопенко, П. Хоменко, W. Freeman та ін.). Зв'язок між ритмічними функціями і мовленням має діалектичний характер: ритм виступає як компонент розподілу рухів у часі, а стан рухових функцій впливає на здійснення мовлення.

Значимість ритмічних здібностей, ритмічних дій для дитини впливає з їхнього впливу на становлення інтегративної діяльності мозку через

активізацію різних аналізаторних систем. Разом з цим, варто зазначити їхню роль у становленні ритміко-складової та темпо-ритмічної структури мовлення (Л. Федорович, І. Пищалка, Н. Кондратенко та ін.)

Недостатність ритмічних здібностей, і, як наслідок, ритмічних умінь, проявляється здебільшого за наявності у дітей порушень психофізичного розвитку, проявами якого є порушення мовлення. Проте, означені недоліки ритмічного розвитку можуть бути виявлені і у нормотипових дітей.

Проблеми ритмів, ритмічного розвитку досліджували вітчизняні та зарубіжні науковці, переважно у контексті музично-ритмічного розвитку дитини (Е. Вільчаковський, Н. Ветлугіна, М. Картушина, О.Єременко, Г.Побережна, Т.Овчиннікова, Л.Федорович). Вивчення порушення ритмічних умінь у дітей з мовленнєвим недорозвитком були предметом досліджень О. Боряк, О.Забара, О. Мілевська, Л.Федорович, Л. Лісова та ін. Дослідники виявили, що в структурі різних за патогенезом та ступенем тяжкості логопатій проявляються порушення ритмічної організації мовлення та рухової сфери; у старшому дошкільному віці подібними для дітей з різними порушеннями мовлення є затримка дозрівання ритмічних мовленнєвих процесів у порівнянні з нормою, а також дизритмія під час сприймання та відтворення мовленнєвих ритмічних стимулів (складу, слова, синтагми); ускладнюється засвоєння складо-ритмічної структури мовлення, порушується паузація та виникають труднощі вживання мовно-мовленнєвих акцентів (наголосів), виникають порушення темпо-ритмічної та мелодико-інтонаційної структури мовлення в цілому, гальмується становлення моторних компонентів письма.

Відповідно, важливим напрямком логопедичної роботи з дошкільниками є розвиток у них ритмічних здібностей та формування на цій основі ритмічних умінь.

Сучасний етап розвитку дошкільної логопедії в Україні означений стрімким впровадженням інноваційних технологій та новітнього

інструментарію, які активно розробляються з урахуванням міждисциплінарних наукових досягнень та критичного аналізу практичного досвіду. Одні з них зорієнтовані на подолання первинних проявів мовленнєвого недорозвинення, інші мають на меті запобігання вторинних порушень.

Добре розвинуте відчуття ритму створює передумови для подальшого засвоєння фонетичної сторони мовлення (ритмічної структури слова, словесного і логічного наголосу, просодичної сторони мовлення, удосконалення організації мовнорухового акту, що є важливим підґрунтям для формування звукоскладової структури слова). Ритмічні рухи активізують діяльність мозку, а також мовленнєву функцію, тому розвитком відчуття ритму рекомендується займатися з самого раннього віку у доступній для дошкільників формі: ритмічних вправах та іграх. Ігри з формування відчуття ритму створюють необхідну базу для розвитку фонематичного сприймання, навчають не просто слухати, а прислуховуватись [4, с.18].

Невід'ємною частиною корекційного впливу на дошкільників є логопедичні ритми, оскільки багато дітей не тільки страждають від мовленнєвих розладів, але й мають ряд ознак загального та незначного рухового порушення, психологічних проблем та ін.

Важливим напрямком у роботі над розвитком відчуття ритму – є робота з *візуально-ритмічними рядами*, яка побудована на повторюваності елементів.

Ритмічні здібності дитини забезпечуються діяльністю зорового, моторного та шкірно-кінестетичного аналізаторів, тому для дітей потрібна система корекційно-розвивальної роботи, спрямована на послідовне формування ритмічних здібностей у різних видах діяльності [7, с.16].

Мета дослідження: визначити зміст та прийоми застосування технології візуально-ритмічних рядів у логопедичній роботі з дошкільниками.

Відповідно до об'єкта, предмета, мети визначено основні **завдання дослідження:**

1) Проаналізувати науково-методичну літератури з теми дослідження; розкрити проблему порушення ритмічних здібностей, умінь у дошкільників з порушеннями мовлення;

2) Охарактеризувати методичні основи формування та корекції ритмічних умінь у дошкільників;

3) Дослідити рівні володіння ритмічними здібностями у дошкільників з порушеннями мовлення та визначити їх залежність від типу мовленнєвого порушення;

4) Обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність використання візуальних підкріплень в логопедичній роботі з розвитку ритмічних умінь у дошкільників.

Об'єкт дослідження: логопедична корекція ритмічних умінь

Предмет дослідження: зміст та прийоми застосування технології візуально-ритмічних рядів у логопедичній роботі з дошкільниками.

Методологічна база дослідження: теорії психофізіологічних механізмів та психофізіологічної структури мовленнєвої діяльності (В. Бельтюков, Д. Ельконін, М. Жинкін, О. Леонт'єв, О.Лурія.); положення про взаємозв'язок мовленнєвою і моторною сферами дитини (В. Бехтерев, М.Кольцова); положення про превентивне навчання та психолого-педагогічні концепції формування знань, умінь та навичок (В.І. Бондар, В.. Засенко, О. Леонт'єв, В. Синьов, Л. Фомічова, М. Шеремет), теорії про формування базових інваріантних дій та операцій (Є. Соботович, В. Тарасун, В. Тищенко).

Методи дослідження: теоретичні (аналіз наукової та методичної літератури; порівняльний метод); емпіричні (констатувальний експеримент, кількісний і якісний аналіз емпіричних даних).

Експериментальна база дослідження: ЗДО „Калинонька” Староконстянтинівської міської ради Хмельницької області. Дослідженням було охоплено 30 дошкільників; з них 18 дітей нормотиповим розвитком мовлення, 12 дітей з мовленнєвими порушеннями.

Наукова новизна дипломного дослідження:

- узагальнено теоретичні відомості стосовно особливостей розвитку ритмічної здібності та ритмічних умінь у дітей;
- уточнено поняття моторного, мовленнєвого ритму та характеристику структурних компонентів мовленнєвого ритму;
- обґрунтовано значення технології візуально-ритмічних рядів для логокорекційної роботи з дошкільниками;
- визначено дидактичний та розроблено методичні прийоми використання технології візуально-ритмічних рядів у логопедичній роботі з дошкільниками.

Практична значущість дипломного дослідження: запропоновані матеріали можуть бути використані у роботі логопедів дошкільних закладів з метою діагностики, розвитку та корекції у дошкільників ритмічних умінь.

Апробація результатів дослідження здійснювалась на щорічній звітній науково-практичній конференції студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2021 р.); на XIX Міжнародній науково-практичній конференції „Modern problems in science” (Vancouver, Canada. May 18-20, 2022).

Публікації. Основний зміст і результати дослідження висвітлено у 1 публікації.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (72 найменування). Робота містить 1 таблицю, 2 рисунки. Основний обсяг складає 70 сторінок.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного теоретичного та експериментального дослідження було зроблено такі висновки:

1. Аналіз науково-методичних джерел показав, що ритмічна здатність є базовою універсальною здібністю людини та знаходяться у тісному взаємозв'язку з формуванням просторово-часових уявлень. Розвиток відчуття ритму відбувається у площині загального моторного розвитку та супроводжується м'язовими моторними реакціями. Під час сприймання акцентів моторні реакції проявляються найбільш активно.

Поняття ритм включає кілька обов'язкових компонентів та реалізується через відчуття темпу (уміння сприймати і відтворювати темп), відчуття метра (уміння сприймати та відтворювати акцентовані та неакцентовані елементи), відчуття ритмічного малюнка (уміння сприймати тривалість елементів, пауз та відтворювати співвідношення між ними).

Для розвитку мовленнєвої діяльності важливого значення мають ритмічна здібність та ритмічні уміння дитини. Первинне елементарне розуміння мовлення дитина здійснює завдяки сприйманню членованого за ритмом мовленнєвого потоку. Вміння сприймати ритм впливають на якість сприймання семантико-емоційного навантаження слів та фраз.

2. Мовленнєвий ритм входить до комплексу ритмічних функцій центральної нервової системи поряд із серцевим, дихальним, ін. та вважається найбільш складним за своїми психофізіологічними механізмами. Формується у чіткій послідовності, яка визначається динамікою дозрівання ритмічних процесів на нейрофізіологічному рівні (міжпівікулярна взаємодія), сенсомоторному (взаємодія аналізаторних систем) та включає такі різновиди: складовий, словесний, синтагмовий. Опанування мовленнєвого ритму відбувається впродовж дошкільного віку, триває до 6-7 років. Засвоєння мовленнєвого ритму пов'язане з розвитком сприймання музичного ритму.

3. Визначено, що порушення ритмічних умінь властиві дітям з мовленнєвим дизонтогенезом, особливості моторної сфери яких пов'язані зі специфікою їх психомоторного розвитку. Проявляються у вигляді рухової незграбності, недостатній координації складних рухів, труднощах відтворення чітко структурованих рухів. Порушення ритмічних умінь у дошкільників з порушеннями мовлення залежать від патогенезу порушення.

Дошкільники із заїканням відзначаються виразними порушеннями у відтворенні мовленнєвих ритмів на фоні наближених до норми умінь відтворювати моторний ритм; дошкільники з дизартріями відзначаються зниженням здатності до відтворення простих структур моторного ритму та низьким рівнем відтворення акценту в складних ритмах; діти з алаліями демонструють відставання в опануванні моторного і мовленнєвого ритмів.

4. Визначено, що для виявлення стану моторного та мовленнєвого ритмів у дошкільників зміст діагностичного обстеження повинен включати: перевірку статичної та динамічної координації рухів, вивчення слухової уваги та здатності до переключення рухів; дослідження просторової організації рухів; обстеження регуляції та самоконтролю рухів; обстеження ритмічного сприймання і відтворення, обстеження складоритмічних компонентів, умінь паузації, сприймання та відтворення мовленнєвих акцентів та просторового праксису.

За результатами констатувального дослідження визначено, що дошкільники з нормотиповим мовленням володіють моторним та мовленнєвим ритмом на високому рівні. Досліджувані з порушеним мовленням характеризуються різним рівнем сформованості моторного і мовленнєвого ритмів:

- дошкільники з дислалією продемонстрували високий рівень умінь сприймати та відтворювати паузи, еталони темпу; високий та середній рівні умінь утримувати ритмічний ряд, сприймати та відтворювати ритмічні

акценти моторного ритму та словесний наголос; умінь співвідносити ритм рухів з ритмом мовлення; середній рівень відтворення звукоритму;

- дошкільники з дизартрією та заїканням знаходяться на середньому та низькому рівнях розвитку ритмічних умінь: у них виявлено порушення умінь відтворювати еталони темпу і моторного ритму (середній та низький рівні); недостатньо сформовані уміння виділяти сильні долі у мовленнєвому ритмічному ряду; труднощі сприймання і відтворення ритмічного малюнку моторного і мовленнєвого ритмів; недоліки паузації та труднощі відтворення ритмічних структури без візуального підкріплення.

5. Проаналізовано сучасні методичні напрацювання щодо логокорекційної роботи з розвитку ритмічних умінь. Запропоновано технологію „візуально-ритмічний ряд” як методику інтегрованого впливу на ритмічний компонент мовленнєвої діяльності дитини з опорою на сенсомоторні механізми її забезпечення. Враховано послідовність опанування ритмів в онтогенезі: розвиток метричних відносин, засвоєння ритмічного малюнка, засвоєння мовленнєвого ритму (складового, словесного, синтагмового).

Визначено логокорекційний зміст застосування технології візуально-ритмічних рядів за наявності у дітей порушень мовлення: розвиток фонаційних умінь, формування моторного ритму через відтворення немовленнєвих ритмічних послідовностей, розвиток мовленнєвих ритмічних послідовностей за візуальною програмою на рівнях фонем, складів, слів; корекція навичок складо-ритмічного структурування; формування акцентованих ритмів та навичок паузації; корекція вимовних умінь (автоматизація звуків); розвиток пальцевого і кистевого праксису; тренування графічних та графомоторних умінь; вдосконалення оптико-просторових функцій та слухо-зорових операцій.

Розроблено комплекс прийомів логопедичної роботи з використання технології візуально-ритмічних рядів з метою нормалізації у дошкільників з порушенням мовленням ритмічних умінь.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів означеної проблеми та потребує продовження. Перспективою дослідження є розроблення структурованої методики та системи занять з використання технології візуально-ритмічних рядів для корекційної та пропедевтичної роботи у контексті підготовки дошкільників з порушеннями мовлення до опанування грамоти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альбом вправ з розвитку ритмічних здібностей у дітей з порушенням мовлення. Посібник на допомогу вчителям – логопедам закладів дошкільної освіти. Хмельницький, 2018 р. 104 с.
2. Березан О. І. Неврологічні основи логопедії: навч. посібн. Полтава : Друкарня ПП Ткалич А.М., 2008. 92 с.
3. Березіна О.М., Павловська Т.О. Мовні ігри та забави : навч. – метод. посібник. Тернопіль: Мальва – ОСО. 2002. 107 с.
4. Биковець Л.Л. Вплив рухів пальців рук на розумовий та мовленнєвий розвиток дошкільника. Таврійський вісник освіти. 2012. №2. С.124 –131с.
5. Блінова Г.Й. Подолання мовленнєвих вад дітей. К.: Благовіст, 2006. 288 с.
6. Боряк О. В. Корекція просодичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку з дизартрією засобами логопедичної ритміки : дис. канд. пед. наук : 13.00.03. Київ, 2012. 314 с
7. Ветлугина Н.А. Держинская И.Л., Комиссарова Л.Н. Методика музикального виховання в детском саду. К.: Світанок, 1989. 270 с.
8. Ветлугіна Н. О. Музичний розвиток дитини. К.: Муз. Україна, 1978. 255 с.
9. Вільчаковський Е. С., Денисенко Н. Ф., Шевченко Ю. М. Інтеграція рухів і музики у фізичному розвитку дітей старшого дошкільного віку: Навчально-методичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2011. 128 с.
10. Вознюк Л. Мандрівка алфавітом. Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. 112 с.
11. Волкова Г.А. Логопедическая ритмика. М:Просвещение.1985.188 с.
12. Гандзюк С. Логоритміка – система рухових вправ. *Дошкільне виховання*. 2012. №1 28 с.

13. Гандзюк С.П. Весела логоритміка. Методичний посібник. Нетішин, 2009. 85 с.
14. Гуріна О.В. Психологічна компетентність учителя в роботі з гіперактивними дітьми. *Початкове навчання та виховання*. № 5 (81), 2006. С. 27–32.
15. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проєкту: О.В. Огнев'юк; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертугіна [та ін.]; наук. ред. Г.В. Беленька; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.
16. Дичківська І.М. Основи педагогічної інноватики: Навчальний посібник. Рівне: Зелент, 2001. 232 с.
17. Довідник учителя – логопеда / авт. упоряд. С.М. Лупінович. Тернопіль: Мандрівець, 2014. 112 с.
18. Дьоміна І.Й. Розвиток мовлення дитини. К. : Світич, 2009. 160 с.
19. Єременко О. Сприймання дітьми музики на основі констант «ритм» та лад». К.: Музична Україна, 2003. 180 с.
20. Забара О.В. З історії виникнення логопедичної ритміки. *Логопед.* 2012. №10. С. 8–15.
21. Ігротека – lego. URL <https://fs02.vseosvita.ua/0200oi48-55e5.pdf>
22. Картушина М. Ю. Логоритміка для малюків. К.: ТЦ Сфера, 2005. 234 с.
23. Картушина М.Ю. Логоритмічні заняття в дитячому садку: метод. Посібник. К.: ТЦ Сфера, 2005. 186 с.
24. Кисличенко В. А. Логопедичний супровід сім'ї в умовах груп корекції мовлення. *Актуальні питання корекційної освіти: зб. наук. праць. Вип. 7, у 2 т. / за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2016. Т.2. С. 176–185.*
25. Коваленко О.М. Як навчити вашу дитину швидко і правильно читати. К. : ТОВ Видавництво Ранок, 2010. 91 с.

26. Копилова О. Використання символів у роботі з дошкільниками. Х. : Вид-во «Ранок», 2009. 56 с.
27. Копилова О., Ткаченко В. Використання символів у роботі з дошкільниками. Х.: Вид-во «Ранок», 2009. 56 с.
28. Кузікова С.Б. Основи психокорекції: навч. посіб. К.: Академвидав, 2012. 320 с.
29. Куравська Л.С. Програма з логоритміки для спеціальних загальноосвітніх шкіл-інтернатів для дітей з важкими порушеннями мовлення. Васильків. 2016. 113 с.
30. Лепеха Л.П., Городиська М.Б. Логопедичні ігри в корекційній роботі з дітьми із загальним недорозвиненням мовлення. Львів-Дрогобич: Посвіт, 2014. 76 с.
31. Лісова Л.І. Логоритміка з методикою. Логоритміка з методикою: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2018. 132 с.
32. Любан-Плоцца Б., Побережна Г. Музика і психіка. К: «АДЕФ Україна». 2002. 200 с.
33. Макарова С. Щоб ротик був слухняним. Тернопіль : Підручники і посібники, 2010. 160 с.
34. Машталер А. С. Розвиток дрібної моторики у дітей із загальним недорозвиненням мовлення. *Таврійський вісник освіти*. 2015. № 4. С.242–247.
35. Мілевська О.П. Ритмічні здібності та їх роль у становленні мовленнєвої діяльності. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Корекційна педагогіка та психологія*. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. Вип. II. С.161–167.
36. Московченко М.О., Зелінська-Любченко К.О. Корекція заїкання у дітей дошкільного віку засобами логоритміки. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації* (15 лютого 2019 року, м. Суми). С. 88-90.
37. Найдич В.М., Конюк Л.І. Використання логоритмічних прийомів у

корекційній роботі. Логопед. 2014. №3. С. 28–30.

38. Овчиннікова Т.С., Федорович Л.О. Музика, ритм і співи в логопедичній роботі / за ред. Л.О. Федорович. Кременчук: Християнська Зоря, 2009. 88 с.

39. Побережна Г.І. Музика в дитячій душі. К.: Українське агентство інформації та друку «Рада», 2007. 80 с.

40. Програма логопедичної ритміки для дітей старшої групи із ЗНМ.
URL <http://ped-kopilka.com.ua/blogs/litvinovichlilia/programa-pologopedicheskoi-ritmike.html> 5

41. Рацул А. Б. Корекційна педагогіка : навч. посібник / А.Б. Рацул, І. О. Шишова, О. А. Рацул. Кіровоград: «КОД», 2012. 356 с.

42. Рібцун Ю. В. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення : програмно-методичний комплекс. К., 2012. 258 с.

43. Савіна Л. П. Пальчикова гімнастика для розвитку мовлення дошкільнят: посіб. для батьків і педагогів: *Програма навчання в дит. садку*. К. : Школа, 2001. 48 с.

44. Савінова Н. В. Логодіагностика готовності дітей із тяжкими порушеннями мовлення до здійснення базових операцій. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2014. Вип. 27. С. 184–188.

45. Савченко М.А. Методика виправлення недоліків вимови у дітей. К.: Радянська школа, 1983. 167с.

46. Садовенко С. М. Ти, малий, скажи малому: музична логоритміка. К.: Редакції газет з дошкільної та початкової освіти, 2013. 128 с.

47. Сорока О., Банкул Л. Особливості проведення музикотерапевтичних занять з молодшими школярами. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Педагогіка, соціальна робота*. 2011. Вип. 23. 225 с.

48. Стецюк І. Метод наочного моделювання в роботі з дітьми із ЗНМ. *Логопед.* 2012. № 3. С. 13–23.
49. Сухар В. Л. Логоритмічні заняття в ДНЗ. 5-6 років. Х.: Вид-во «Ранок», 2011. 160 с.
50. Тарасун В.В. Поради батькам щодо вікових норм розвитку дитини. Зб. Діти з особливими потребами: поради батькам. К., 2004. 38 с.
51. Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. / С. І. Матвієнко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 297 с.
52. Тищенко В., Рібцун Ю. Як навчити дитину правильно розмовляти від народження до п'яти років: Поради батькам. К. : Літера ЛТД, 2008. 128 с.
53. Толстік В.В. Використання музично – ритмічних рухів і пластики для засвоєння музичної мови молодшими школярами. *Мистецтво в школі.* 2010. №9. С.18 –19.
54. Федорович Л.О., Пищалка Я.О. Конспекти логоритмічних занять із недорозвиненням мовлення. Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС»ЛТД, 2009.-288 с.
55. Хілько Г.О., Зятіна І. М. Логоритміка для дітей-логопатів. *Логопед.* 2013. №8. С. 24–28.
56. Хоменко П. В. Вікові особливості моторики людини: Навчальний посібник. Полтава, 2005. 28 с.
57. Цись О. Логоритміка – пульс розвитку вашого малюка. URL: <http://aphd.ua/pryklady-oformlennia-bibliografichnoho-opysu-vidpovidno-do-dstu83022015/>
58. Чепурний Г. Мнемотехніка: технологія ефективного засвоєння інформації в умовах сучасної освіти. Тернопіль : Мандрівець, 2013. 148 с.
59. Чеснокова Л. В. Золотарьова О. І. Заняття з логоритміки для дітей із вадами мовлення. Х. : Вид. група «Основа», 2017. 160 с.
60. Чорна О.П. Психолого-педагогічна діагностика та корекція заїкання у дітей. К. : Кам`янець Подільський , 2013. 141 с.
61. Шабутін С. В., Хміль С. В., Шабутіна І. В. Зцілення музикою.

Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. 192 с.

62. Шашкина Г.Р. Основы коррекционной педагогики и коррекционной психологии: логопедическая ритмика. М.: Издательство Юрайт, 2019. 215 с.

63. Шинкарюк А.І. Психомоторний розвиток у віці від одного до трьох років. *Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г.С.Костюка АПН України*. К., 2002. С. 338–348.

64. Школьник С.Я. Мовні віршовані ігри та вправи з музичним супроводом для дітей, що мають вади мовлення. Харків: 1999. 86 с.

65. Шпирна О.М., Коваленко М.А. Використання логоритмічних прийомів у корекційній роботі: (початкова школа). *Логопед: науково-методичний журнал*. 2012. №1. С. 28–31.

66. Fitch, W. T. (2013). Speech science: tuned to the rhythm. *Nature* 494, 434–435.

67. Freeman, W. J. (2000). “A neurobiological role of music in social bonding,” in *The Origins of Music*, eds N. Wallin, B. Merkur, and S. Brown (Cambridge MA: MIT Press), 411–424.

68. Jaques-Dalcroze E. *Rhythm, Music & Education*. London, 1980.

69. Kilinska-Ewertowska E. *Logorytmice*. Lublin, 1978.

70. Kirschner, S., and Tomasello, M. (2009). Joint drumming: social context facilitates synchronization in preschool children. *J. Exp. Child Psychol.* 102, 299–314. doi:10.1016/j.jecp.2008.07.005

71. Sollberg A. *A biological rhythm research*. Amsterdam-London-NY, 1965.

72. Ward R.R. *Die biologischen uhren*. Reinbek, 1973.